

TASAPAINOISTA PÄIHDEPOLITIIKKA

Ehkäisevä päihdetyö EHYT ry:n ja Ehkäisevän päihdetyön järjestöverkoston tavoitteet seuraavalle hallituskaudelle

EHKÄISEVÄN PÄIHDETYÖN
JÄRJESTÖVERKOSTO

Tasapainoinen päihdepolitiikka vähentää eriarvoisuutta

Politiikan onnistumista mitataan sillä, millainen maailma sillä tehdään tuleville sukupolville. Alkoholi-, tupakka-, rahapeli- ja huumausainepolitiikka on monisyinen kenttä, mutta tehtävä on yhteinen: ihmisten hyvinvoinnin edistäminen ehkäisemällä ja vähentämällä haittoja.

Runsas alkoholin käyttö ja tupakointi ovat keskeiset hyvinvointieroja selittävät tekijät. Paljon rahapelejä pelaavien joukossa on paljon taloudellisesti pienituloisia. Onnistunut ja pitkäjänteinen päihde- ja rahapelipolitiikka on talous- ja hyvinvointivajeen keskellä suuri mahdollisuus vähentää eriarvoisuutta, lisätä turvallisuutta, vahvistaa palveluita ja säästää rahaa.

Päihdehaittojen vähentämiseen tarvitaan päätöksentekoa, jossa toteutuu

- ehkäisevä päihdetyö kaikissa ikäryhmissä
- kokonaisvaltainen ehkäisyn ja hoidon kehittäminen ja toteuttaminen
- tehokkaat politiikkatoimet koko väestön tasolla.

Mikään päihde ei ole tavallinen kulutushyödyke, siksi niiden käyttöä on säänneltävä. Esimerkiksi alkoholipolitiikan kustannus-hyötysuhteeltaan tehokkaimmat keinot ovat alkoholin saatavuuden rajoittaminen, verotus ja alkoholimainonnan rajoitukset.

Alkoholin sääntelyä vastustetaan usein sillä, ettei ole oikein rajoittaa enemmistön vapauksia pienen ongelmallisesti käyttävien vähemmistön takia. Alkoholihaitat kuitenkin koskettavat kaikkia meitä.

Vaikka sääntely on yhdeltä näkökulmalta vapauksien rajoittamista, niin tutkittuun tietoon perustuen se on ihmisoikeuksia kunnioittavaa ja hyvinvointia lisäävää.

Tuleva hallituskausi on kriiseistä toipumisen ja sopeutumisen aikaa. Ihmisten hyvinvointi on poikkeusaikojen jälkeen koetuksella, erityisesti nuorten ahdistuneisuus ja uupumus ovat lisääntyneet. Kriisit ja taantumukset ovat omiaan lisäämään päihdeiden käyttöön liittyviä ongelmia ja syventämään niitä entisestään.

Hyvinvoinnin pitkän aikavälin edellytyksiä ei kan-

Hyvinvoinnin pitkän aikavälin edellytyksiä ei kannata tuhota lyhytnäköisillä päätöksillä.

nata tuhota lyhytnäköisillä päätöksillä. Siksi nyt on erityisen tärkeää tehdä tasapainoista päihdepolitiikkaa. Tutkittua tietoa päätösten tueksi on runsaasti, vaikka työn tietopohjaa on syytä vahvistaa niin tutkimus- kuin kokemustietoa kartuttamalla. Oleellista on yhteistyö ja päättäjien halu tehdä politiikkaa, jossa yhdistetään vaikuttaviksi todettuja ja tutkittuja toimenpiteitä ja tehdään arviointia päätösten vaikutuksista ihmisten hyvinvointiin.

Tasapainoinen päihdepolitiikka elvyttää taloutta

Inhimillisten kärsimysten lisäksi päihdeistä aiheutuu merkittäviä kustannuksia. Esimerkiksi tupakoinnin välittömiksi kustannuksiksi arvioidaan yli 600 miljoonaa euroa vuodessa ja huumausaineiden käytön yli 300 miljoonaa euroa vuosittain. Alkoholin aiheuttamien välillisten ja välittömien kustannusten arvioidaan olevan vähintään kaksi miljardia euroa.

Päihdepoliittisilla päätöksillä on suoraa talousvaiikutuksia. Esimerkiksi alkoholin myyntiä vapauttamalla sallittaisiin samalla haittojen ja niistä aiheutuvien kustannusten lisääntyminen. Mitä enemmän alkoholia on saatavilla, sitä suurempi on kokonaiskulutuksen ja sitä suurempi on haittojen synnyttämä lasku kansantaloudelle ja suomalaiselle elinkeinoelämälle.

Alkoholipolitiikka on erinomainen esimerkki valtion sääntelytoimenpiteistä, jotka ovat oikeutettuja erityisesti taloudellisten näkökulmien perusteella. Alko ei ole tavallinen myymäläketju, vaan tehokas tapa haittojen vähentämiseen rajoittamalla alko-

Päihdepoliittisilla päätöksillä on suoria talousvaikutuksia ja niitä tehdessä on katsottava talouden kokonaiskuvaa.

holin myyntipaikkojen lukumäärää ja hillitsemällä hintakilpailua, markkinointia ja muuta myynninedistämistä. Alkon yksinoikeusjärjestelmän purkamisen lisäksi alkoholijuomien myyntipaikkojen määrän noin 12-kertaiseksi. Riski yksinoikeusjärjestelmälle olisi esimerkiksi "viinit ruokakauppaan"-mainoslauseen toteutuminen. Se tarkoittaisi käytännössä kaikkien alle 15 prosenttisten juomien myyntiä kaikissa yksityisissä myymälöissä, joita on useita tuhansia. Riskejä liittyy myös etämyynnin vapauttamiseen.

Alkoholipolitiikassa puhutaan usein alkoholielinkeinojen työpaikoista ja siitä, kuinka sääntely uhkaa

markkinataloutta. Alkoholipolitiikka ei ole kuitenkaan keino tavoitella elinkeinotoiminnan tuottavuuden kasvua, vaan hillitä haittoja. Kulutus ja haitat on saatu laskuun maltillisilla veronkorotuksilla ja on tärkeää, että tätä myönteistä kehitystä jatketaan.

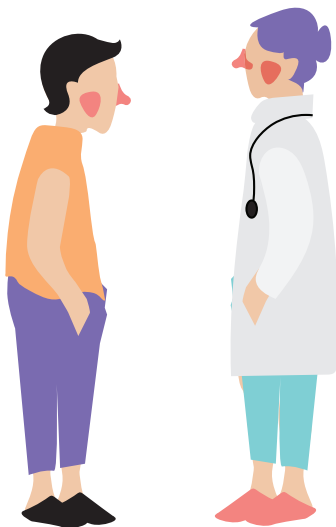
Päihdepolitiikka on vahvasti kytköksissä teollisuuden intresseihin Suomessa ja laajemmin Euroopassa. Päihdepolitiikan valmistelijoiden ja päätöksentekijöiden on syytä pitää mielessään, että teollisuus puolustaa ja ajaa etujaan aggressiivisesti demokraattisissa prosesseissa.

Mihin päihdepolitiikalla vaikutetaan?

Turvallisuus

Suomalaisista vangeista noin 80 %:lla on päihderiippuvuus, ja päihteiden käyttö on merkittävä suomalaisten terveyttä ja turvallisuutta uhkaava tekijä liittyen erityisesti väkivalta- ja liikennerikoksiin. Alkoholiiin liittyvien tappojen määrä kasvoi 30 prosenttia, kun alkoholin saatavuutta laajennettiin vuodesta 2017 vuoteen 2018.

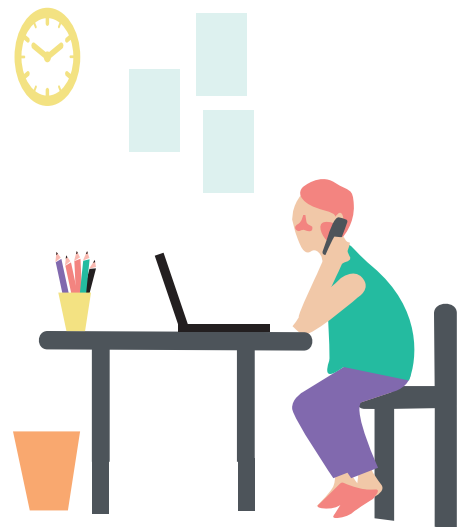

Terveys ja hyvinvointi

Päihteet aiheuttavat useita fyysisiä ja mielen sairauksia. Päihteisiin ja riippuvuuksiin kuolee vuosittain merkittävästi enemmän ihmisiä, kuin esimerkiksi liikenteessä.

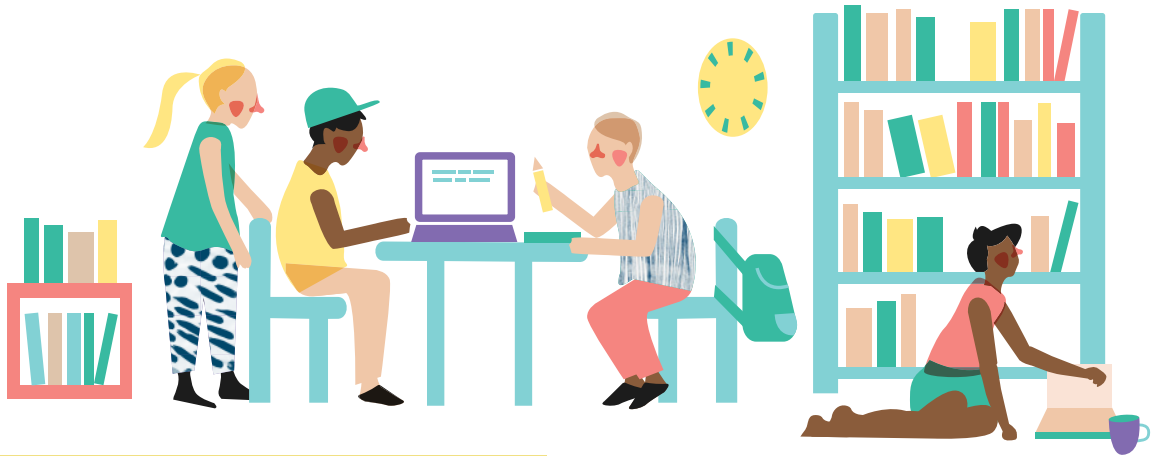
Eriarvoisuus ja syrjäytymisen torjuminen

Päihteiden käyttö vaikuttaa eriarvoistumisen juurisyihin. Haitalliset päihde- ja riippuvuustottumukset kasautuvat usein samoille yksilöille ja kasvattavat entisestään syrjäytymisen taakkaa. Rahapeliongelma voi heikentää nopeastikin myös hyvin toimeentulevan taloudellista tilannetta.

Työn tuottavuus

Merkittävä osa yritysten tuotannon menetyksistä aiheutuu alkoholinkäytöstä. Näitä aiheuttavat esimerkiksi poissaolot työkyvyttömyys, työtalon heikkeneminen, päihtyneenä työskentely ja jopa onnettomuudet. Yhteiskunnan tasolla OECD arvioi tuotannon menetyksen olevan prosentin verran bruttokansantuotteesta.

Koulutus ja koulumenestys

Päihteiden käytön on osoitettu olevan yhteydessä vähäiseen opetukseen osallistumiseen, heikkoon koulumenestykseen ja opintojen keskeyttämiseen.

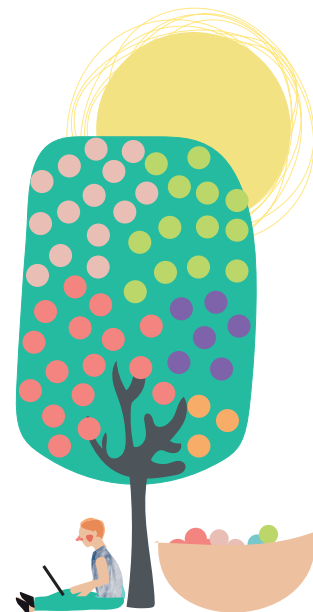
Sosiaali- ja terveydenhuolto

Terveydenhuoltoa ei voida rasittaa tekemällä päätöksiä, jotka lisäävät alkoholin saatavuutta ja haittoja. Alkoholin ongelmakäyttöön puuttuminen pelkästään terveydenhuollon keinoin on tehokasta, mutta kustannukset ovat väistämättä korkeat. Sosiaali- ja terveydenhuolto on jo nyt kuormittunut ja EHYTin teettämän kyselyn mukaan terveydenhuollon henkilöstöstä joka kolmas arvioi, että alkoholin liialliseen käyttöön liittyvät vastaanottokäynnit ovat lisääntyneet ja ne kuormittavat merkittävästi työntekijöitä.

Lasten, nuorten ja perheiden hyvinvointi

Lastensuojelussa ja lastenneuvoloissa päihteisiin liittyvä kuormitus on kasvanut entisestään korona-aikana. Päihteitä käyttävillä alaikäisillä on monimuotoisia tuen tarpeita. Päihteiden ja lähisuhdeväkivallan välillä on vahva yhteys. Euroopassa 16 prosenttia kaikista lasten pahoinpitely- ja laiminlyöntitapauksista liittyy alkoholiin.

Ympäristö

Esimerkiksi Isossa-Britanniassa alkolinkulutuksen osuus on 1,46 % kaikista kasvihuonepäästöistä. Australiassa vuotuinen oluenkulutus vastaa päästöjä, jotka syntyisivät ajettaessa autolla 48 000 kertaa maapallon ympäri.

TAVOITTEET SEURAAVALLE HALLITUSKAUDELLE

2020-luvulla on tehty useita tärkeitä lakiuudistuksia, päihdepoliittisia strategioita, ohjelmia ja suosituksia. Seuraavalla hallituskaudella tulee sitoutua asetettuihin tavoitteisiin ja niiden toimeenpanoon. Suositusten ja ohjelmien toteuttamiseen tulee suunnata myös resursseja.

- Päihde- ja riippuvuusstrategia. Yhteiset suuntaviivat vuoteen 2030. (STM, 2021)
- Ehkäisevän päihdetyön toimintaohjelma. Väliarviointi ja tehostettavat toimet vuoteen 2025. (STM, 2021)
- Uudistettu arpajaislaki ja rahapelipoliittinen ohjelma vuoteen 2030.
- Valtioneuvoston periaatepäätös huumausainepolitiikasta 2021–2023 ja huumausainetyöryhmän suositukset huumekuolemien vähentämiseksi.
- Tupakkalain tavoite ja tupakka- ja nikotiinipolitiikan kehittämistyöryhmän toimenpide-ehdotukset.

TAVOITE 1)

Haittojen ehkäisy ja vähentäminen ohjaa päihdepolitiikkaa. Päätökset perustuvat tutkittuun tietoon, ihmisiin kohdistuvien vaikutusten arviointiin ja hallinnon alojen väliseen yhteistyöhön.

TAVOITE 2)

Panostetaan ehkäisevään päihdetyöhön kaikissa ikäryhmissä ja työn resurssien vahvistamiseen kunnissa ja hyvinvointialueilla. Päihteiden käytön ja riskitason rahapelaimisen varhainen tunnistaminen, puheeksiotto ja mini-interventio tulee systematisoida osaksi laadukkaita ehkäiseviä palveluita.

TAVOITE 3)

Turvataan lasten ja nuorten oikeus päihteetömiin kasvuympäristöihin ja kiinnitetään huomiota niiden lasten ja nuorten oikeuksien toteutumiseen, joiden perheissä on päihde- ja riippuvuusongelmia.

TAVOITE 4)

Tehdään työtä yhdessä järjestöjen kanssa. Turvataan järjestöjen toimintamahdollisuu-

det ja rahoitus. Järjestöt tarjoavat osaamista ja tietoa, apua ja tukea matalalla kynnyksellä, kohtaamisen paikkoja ja vertaistukea.

TAVOITE 5)

Varmistetaan mielenterveys- ja päihdepalveluiden yhdenvertainen saatavuus ja saumattomat palveluketjut. Päihdeongelma ei saa olla este mielenterveyspalveluiden saamiselle. Varmistetaan omaisten ja läheisten oikeus tukeen ja palveluihin. Turvataan alaikäisten päihteitä käyttävien nuorten laadukkaat ja kattavat perus- ja erityistason päihde- ja riippuvuuspalvelut.

Alkoholi: Kokonaiskulutuksen ja haittojen vähentäminen.

Alkoholin kokonaiskulutus Suomessa on 9,2 litraa sataprosenttista alkoholia 15 vuotta täyttänyttä asukasta kohden (2020). Noin 560 000 suomalaista käyttää alkoholia niin, että terveyshaitat kohoavat. Arviolta 1,6 miljoonaa suomalaista on kokenut haittoja muiden juomisesta. Päihteiden käyttö perheessä lisää ylisukupolvisia ongelmia ja ylläpitää eriarvoisuutta. Suomalaiset ovat pääosin tyytyväisiä nykyiseen alkoholin sääntelyyn, noin puolet pitää nykyistä alkoholipolitiikkaa sopivana.

Alkoholihaittoja ehkäistään muun muassa sääntelemällä juomien saatavuutta, hintaa ja mainontaa. Vaikutuksiltaan tehokkain järjestely on alkoholilaissa säädetty Alko Oy:n nykyinen yli 5,5 tilavuusprosenttisten alkoholijuomien vähittäismyynnin yksinoikeus. Lisäksi alkoholihaittoja vähennetään alkoholiverotuksella ja esimerkiksi rattijuopumukseen liittyvällä lainsäädännöllä ja valvonnalla.

- Ei lisätä alkoholin vähittäismyyntipisteitä yli 5,5 tilavuusprosenttisten juomien myynnissä. Vaikuttava keino tähän on yksinoikeusjärjestelmä, jota hoitaa valtion alkoholiyhtiö Alko oy.
- Alkoholijuomien etiketteihin lisätään tuotetiedot ja kalorimäärät. Kuluttajilla on oikeus tietää, mitä elintarvikkeet, juomat ja muut tuotteet sisältävät.
- Alkoholin verotus säilyy vähintään nykyisellä tasolla.

Tupakka- ja nikotiinituotteet: Käytön loppuminen

Tupakointi on suurin yksittäinen terveysriski ja syy väestöryhmien välisiin terveyseroihin. Suomalaisten tupakointi on vähentynyt, toisaalta nuuskan käyttö on yleistynyt erityisesti nuorilla pojilla ja miehillä. Tupakka aiheuttaa vuodessa noin 4000 ennen aikaista kuolemaa. Suomalaiset suhtautuvat myönteisesti tupakkarojoihin.

Tupakkalain tavoite on tupakka- ja nikotiinituotteiden käytön loppuminen. Tavoitteen saavuttaminen edellyttää yhä merkittäviä lisätoimia.

- Jatketaan tupakkaveron korotuksia
- Nostetaan tupakka- ja nikotiinia sisältävien tupakan vastikkeiden ikäraja niin, että tuotteita ei saa myydä, luovuttaa tai välittää alle 20-vuotiaille
- Saatetaan nikotiinia sisältävien tupakan vastikkeiden sääntely samalle tasolle tupakkatuotteiden ja nikotiininesteiden sääntelyn kanssa. Tämä koskee esim. nuuskan tavoin käytettäviä nikotiinipusseja.

Rahapelaaminen: Riskitason rahapelaamisen sekä haittojen ehkäiseminen ja vähentäminen.

Suomalaisista noin 3 prosentilla on rahapeliongelma. Läheisen rahapeliongelma koskettaa noin 800 000 ihmistä. Riskitason rahapelaaminen tarkoittaa pelaamista, joka aiheuttaa yksittäisiä haittoja ja edeltää usein varsinaisen rahapeliongelman kehittymistä. Riskitasolla pelaa 11 prosenttia suomalaisista. Suomalaisista 72 prosenttia pitää yksinoikeusjärjestelmää hyvänä tapana rajoittaa rahapeleistä koituvia haittoja.

Haittojen ehkäisy ja vähentäminen edellyttää toimenpiteitä, joilla vaikutetaan kaikkiin rahapelejä pelaavien ryhmiin lievistä haitoista rahapeliongelmiin ja rahapeli-riippuvuuteen asti. Rahapelaaminen on siirtynyt entistä enemmän verkkoon. Myös rahapelaaminen ja digitaalinen pelaaminen lähestyvät toisiaan. Tarvitaan jatkuvaa tutkimusta ja arviointia siitä, miten hyvin ja millä keinoilla haittojen ehkäisy onnistuu muuttuvassa ympäristössä.

- Puolitetaan riskitason rahapelaaminen. Kohdennetaan toimia erityisesti ennaltaehkäisyyn, riskitason rahapelaamisen ja rahapelihaittojen varhaiseen tunnistamiseen sekä puheeksiottamiseen, neuvontaan ja hoitoon.
- Yksinoikeusjärjestelmän tulee ehkäistä ja vähentää rahapelaamiseen liittyviä haittoja tehokkaasti.

Valtiovallan on seurattava rahapelaamisen toimintaympäristöä ja vaikutettava säädös- ja ohjauskeinoilla haittojen vähentämiseksi. Rahapelijärjestelmän tulee pohjautua parhaalle olemassa olevalle tiedolle. Haittoihin vaikuttavat myös esimerkiksi kulutusluottoihin ja velkaantumiseen liittyvät toimet ja lainsäädäntö.

- Digitaaliseen pelaamiseen sisältyy elementtejä rahapelaamisesta ja suuriakin rahallisia panoksia. Tähän ilmiöön on puututtava tarvittaessa myös Suomessa lainsäädännöllisin keinoin.

Huumeet: Käytön ehkäisy ja haittojen vähentäminen.

Huumeiden käyttö on kasvanut tasaisesti lähes koko 2000-luvun, etenkin kannabiksen käyttö ja kokeilu ovat yleistyneet. Huume- ja lääkerattijuopumusten määrä on noussut Suomessa voimakkaasti jo pitkään. Erityisen huolestuttavaa on alle 25-vuotiaiden huumekuolemien kasvu. Yliannostuksesta johtuvat kuolemat ovat yksi keskeisimmistä ehkäistävissä olevista ennen aikaisen kuoleman syistä.

Huumeainepolitiikan lähtökohta on pitää käytön aloittamisen kynnyksen korkealla, mutta samalla turvata hoitoon pääsy ja tuki. Huumeiden käytöstä ei saa aiheutua kohtuuttomia, loppuelämää varjostavia seurauksia. Yksittäisten käyttäjien kohdalla rikosoikeudelliset rangaistukset eivät ole ensisijaisia.

- Huumeiden käyttöön puututaan ensisijaisesti sosiaali- ja terveydenhuollon keinoin, ei rikoslilla ja rangaistuksilla. Kannabiksen ja sen kaupan lailistaminen ei ole Suomessa ajankohtaista.
- Käyttö- ja hallussapitorikosten rangaistuskäytäntö on yhdenmukaistettava valtakunnallisesti. Lisäksi on selvitettävä rikosoikeudellisten rangaistusten mahdolliset syrjäyttävät vaikutukset esimerkiksi opintoihin ja työelämään sijoittumisessa.
- Otetaan käyttöön uusia haittojen vähentämisen toimenpiteitä, joina huomioidaan THL:n asiantuntijaryhmän huumekuolemien ehkäisyn suosituksia. Mahdollistetaan haittoja vähentävien toimien, kuten käyttöhuoneiden, kokeilu ja arviointi.

EHKÄISEVÄ PÄIHDETYÖ KOSKETTAA MEITÄ KAIKKIA

Päihde- tai rahapeliongelma varjostaa monien elämää tavalla tai toisella, vaikka itsellä ei näitä ongelmia olisikaan.

Alkoholiin, nikotiinituotteisiin ja huumeisiin liittyvän ehkäisevän työn ohella ehkäisemme pelaamisesta syntyviä haittoja. Ennaltaehkäisy on tehokkain tapa torjua ongelmia niin yhteiskunnan kuin yksilöiden tasolla. Siksi ehkäisevää päihdetyötä tarvitaan kaikkialla: oppilaitoksissa, työpaikoilla ja perheissä.

Kansalaisjärjestömme jäsenenä on yli 120 yhdistystä eri puolilta Suomea. Yhdessä teemme tärkeää työtä kaikenikäisten ja -taustaisten ihmisten parissa koululaisista ikäihmisiin.

Ehkäisevän ja ihmisarvoa kunnioittavan päihdetyön ideana on vahvistaa kaikkea sitä, mikä suojaa ihmistä päihdehaitoilta ja toisaalta ehkäistä ja vähentää niihin liittyviä riskejä ihmisten elämässä.

Päihdetyö on alati kehittyvää ja muuttuvaa. Siksi tarvitaan myös uudenlaisia keinoja ja lähestymistapoja. EHYTin rooli on tarjota uusinta tutkittua ja luotettavaa tietoa niin päihdetyön kuin päätöksenteon tueksi. Vain tällä tavalla varmistamme inhimillisen ja tehokkaan tavan torjua haittoja, jotka koskettavat koko yhteiskuntaa.

EHKÄISEVÄ PÄIHDETYÖN JÄRJESTÖVERKOSTO

Ehkäisevän päihdetyön järjestöverkosto yhdistää 58 valtakunnallista sosiaali- ja terveysalan järjestöä, jotka haluavat ehkäistä ja vähentää päihdehaittoja..

EHKÄISEVÄN PÄIHDETYÖN
JÄRJESTÖVERKOSTO